

PARTICIPAREA OSTAȘILOR ARGEȘENI LA LUPTELE PENTRU ALUNGAREA TRUPELOR HITLERISTE ȘI HORTHYSTE DIN PARTEA DE NORD-EST A TRANSILVANIEI*

Epopeea participării României la războiul antihitlerist, glorioasă în întregul său, este prefăcută cu strălucire de luptele purtate de forțele armatei române în perioada 23 august — 25 octombrie 1944 pentru apărarea Capitalei, zdrobirea trupelor hitleriste aflate la sud de Carpați, cât și a celor ce se retrăgeau din fața înaintării armatei sovietice, blocarea căilor de acces ale trupelor fasciste spre Muntenia și Oltenia (Operația de acoperire) și eliberarea întregului teritoriu național de sub ocupația trupelor germane și ungare, eveniment de mare importanță în desfășurarea celui de-al doilea război în ansamblul său. Eliberarea părții de nord-vest a țării de sub dominația fascistă a cerut mari eforturi și numeroase jertfe.

Construirea de către horthyști a numeroase linii de fortificație, terenul accidentat deosebit de prielnic pentru o rezistență îndelungată, ca și cele circa 30 de divizii germane și ungare, între care opt divizii blindate, masate de-a lungul vremelnicei frontiere, reprezentau tot atâtea obstacole ce trebuiau depășite de către unitățile sovietice și române.

Luptele de pe Dealul Sîngeorgiu (Oarba de Mureș) au marcat un punct de cotitură în istoria eliberării părții de nord-vest a României de sub dominația hitleristă și horthystă, lupte care s-au încheiat victorios la 25 octombrie 1944.

La aceste eroice acțiuni, alături de celelalte unități ale celor două armate române, au luat parte, începînd de la 26 august, și unitățile de argeșeni, din care făcea parte și autorul acestei lucrări. Eram sergent major T.R., comandant al unei secții din bateria a doua de tunuri a Regimentului 6 artilerie, care, refăcut după pierderile suferite în cursul retragerii din Moldova, s-a angajat efectiv pe frontul din Transilvania, unde acționau deja unitățile de recruți ale Diviziei.

Analiza participării Diviziei a 3-a de infanterie la luptele de eliberare a întregului teritoriu național de sub dominația fascistă presupune îndreptarea atenției în câteva direcții cum ar fi zona geografică în care se aflau respectivele unități atunci cînd Marele Stat-Major instaurat de forțele revoluționare a încadrat operativ și aceste unități, precum și trecerea lor succesivă pe sub diferite comenzi pînă la refacerea Diviziei a 3-a, ca unitate de sine stătătoare, în prima decadă a lunii septembrie 1944.

* Fragmente din lucrarea „Podul speranțelor“, predată spre publicare Editurii „Dacia“ din Cluj-Napoca.

De asemenea, trebuie avut în vedere și faptul că Divizia a 3-a de infanterie, compusă din cinci regimente, cu garnizoana în Pitești, Cîmpulung și Curtea de Argeș, a fost încadrată între cele 12 mari unități române care aveau să lupte alături de trupele sovietice și sub comanda operativă a sovieticilor care, de la 20 septembrie 1944 au început să-și exercite efectiv autoritatea asupra unităților aferente, începînd de la stabilirea componenței unei mari unități inclusiv componența unei grupe de infanterie, numărul și puterea de foc a artileriei divizionare și altele, fără a mai vorbi de tactica de luptă total diferită de aceea a unităților românești specialiste în mișcări manevriere care urmăreau evitarea pierderilor mari de vieți prin efectuarea atacurilor frontale a pozițiilor tari.

Astfel, prin Ordinul Biroului 3 al Marelui Stat-Major, din 20 septembrie 1944, și prin instrucțiunile speciale ce le-au urmat, se stabileau criteriile de întinerire a cadrelor de comandă ale Marilor Unități, operație prin care au fost înlăturați din posturile lor mai mulți ofițeri care participaseră la luptele din nordul și sudul Moldovei, reducerea efectivelor regimentelor de infanterie, care urmau de acum să se constituie din două batalioane în loc de trei, cum era vechea organizare și afectarea ca unități de sprijin a numai unui singur regiment de artilerie în loc de două, cum fusese anterior, și aceasta cu o putere de foc mai mică decît un regiment de artilerie în vechea organizare. Se prevedea ca regimentul de artilerie să aibă următoarea organizare: 4—6 baterii, fiecare a cîte 3—4 piese. Or, noi, cei din partea fost-operativă, avusesem 9 baterii de cîte 4 piese, deci, un total de 36 de guri de foc, față de numai 24 maximum admis de noile reglementări¹.

Desfășurarea rapidă a evenimentelor politico-militare de la sfîrșitul lui august 1944 a pus Marele Stat-Major al Armatei române într-o situație de neînviat, fiind obligat să facă față atît trupelor hitleriste și horthyste care se aflau masate în Transilvania, cît și încercărilor acestora de a ocupa trecătorile Carpaților. În privința unităților de argeșeni, se impun următoarele precizări preliminare: a) forțele principale ale diviziei, partea „operativă”, se aflau în zona de răsărit a Munteniei în regrupare după evenimentele de pe frontul Moldovei, de unde divizia scăpase cu efectivele rărite și cu unitățile slăbite de peripețiile unei retrageri precipitate, cu oamenii și caii extenuați în urma marșurilor continue, peste dealuri și văi, sau pe drumuri lăturalnice pline de hîrtoape sau de glod, marșuri desfășurate zi și noapte, începînd din dimineața zilei de 21 august, amenințate în permanență de trupele sovietice, care au continuat să ia prizonieri și după 24 august 1944 și temătoare de eventuala întîlnire surpriză cu trupele germane îndrîjite de schimbarea de front efectuată de România la 23 August. Cu toate acestea, după un scurt repaos de regrupare, de la 22 la 24 august, Divizia putea fi apreciată, cum a și fost, ca: „*unitate operațională*”. Așa erau, de altfel, majoritatea unităților și marilor unități ce făceau parte din armata a IV-a română, comandată de generalul Ilie Șteflea, cu toate că se aprecia că această unitate a fost scoasă din luptă. Situația în care se afla armata a fost corect cunoscută de Marele Stat-Major care, în ziua de 24 august

¹ *Documente privind istoria militară a poporului român*, București, 1977, vol. I, p. 323.

1944, prin Ordinul nr. 678 564², a stabilit ca zonă de regrupare a armatei un sector ce se întindea ca un arc, în spatele zonei fortificate, ajungînd cu flancul stîng pînă pe muntele Lăcăuțul și cu flancul drept pe malul stîng al Dunării, cu misiunea de a se pregăti pentru a „*trece cît mai repede la dezarmarea și alungarea trupelor hitleriste de pe teritoriul național și pregătirea dispozitivului operativ de eliberare a Ardealului*”³.

Ordinul operațional din 24 august 1944 avea în vedere apropierea unităților noastre de pozițiile trupelor horthyste care se aflau amplasate în sudul localității Zagon, aproape de trecătoarea Predealului și a Buzăului. Survenit la numai citeva ore după ce Marele Stat-Major a reușit să stabilească legăturile prin radio cu Armata a IV-a și după ce a primit informații despre situația exactă a trupelor, ordinul amintit dovedea că în planurile Marelui Stat-Major al Armatei Române se conta pe aportul celor două armate, a treia și a patra, aflate pe frontul Moldovei în sectorul Iași—Chișinău. De altfel, Ordinul nr. 6756 al M.St.-M. din 24 august 1944 anunța cele două armate că din ziua primirii Ordinului — 24/8-a „*încetează orice subordonare față de comandamentele germane*” și cere respectivelor unități să „*se retragă cu tot armamentul ce-l au asupra lor și să se opună cu orice sacrificiu încercărilor de dezarmare*”⁴.

Neprecizarea din ordin în legătură cu apartenența celor ce ar face „*încercările de dezarmare*” era de fapt inclusă în calcul, lăsînd libertate de acțiune unităților în raport cu situația dată, știindu-se că o amenințare cu dezarmarea este posibil să apară din cel puțin două părți.

Concomitent, „*permanența diviziei*” aflate în garnizoana de pace la Curtea de Argeș, Pitești și Cîmpulung primește ordinul de a deplasa unitățile de recruți, „*în marș forțat*” spre Brașov, unde urmau să intre în subordinea Armatei I-a, comandată de generalul Vasile Atanasiu, care le va subordona, la rîndul său, Corpului de Munte (generalul Gh. Dumitrache). În aceeași zi, Armata I-a aducea la cunoștință Corpului de Munte punerea în marș a celor patru regimente de argeșeni, după cum o confirmă și următorul document:

Marele Stat-Major al Armatei I-a Secția a 3-a, către Corpul de Munte:

„La nr. 236 587⁵, din 24 august 1944, se face cunoscut:

Unitățile de recruți ale Diviziei 3 infanterie se deplasează prin marșuri forțate în regiunea Brașov.

1. Regimentul 3 dorobanți, pornit în marș în dimineața zilei de 24 august anul curent, pe itinerariul Cîmpulung—Bran—Brașov. Staționarea în noaptea de 24/25 august curent, în Bran, iar în seara zilei de 25 august în Brașov.

2. Regimentul I vînători, pornit în marș în dimineața zilei de 24 august anul curent, ora 7, pe itinerariul Pitești—Cîmpulung—Bran—Brașov. Staționarea în noaptea de 24/25 august anul curent la Schitu Golești, în noaptea de 25/26 august la Dîmbovicioara, iar în seara de 26 august la Cristian.

² Op. cit., p. 48.

³ Telegrama Secției a 3-a a M.St.M. nr. 67 860 din 24/8/1944.

⁴ Documente..., p. 33.

⁵ Vezi Arh. M.A.N., fond 355, dosar nr. 53, f. 3.

3. Regimentul 4 dorobanți, se pune în marș în dimineața zilei de 24 august anul curent, ora 8, pe itinerariul Pitești—Cîmpulung—Bran—Brașov. Staționarea în noaptea de 24/25 august la Lăzărești, în noaptea de 25/26 august la Rucăr, iar în seara zilei de 26 august, la Rîșnov.

4. Regimentul 15 artilerie, pornit în marș în dimineața de 24 august, orele 9, pe itinerariul Curtea de Argeș—Domnești—Cîmpulung—Bran—Brașov. Staționarea în noaptea de 24/25 august la Cîmpulung, în noaptea de 25/26 la Bran, iar în seara zilei de 26 august, la Cristian.

5. Unitățile au hrana pe timpul transportului și două zile de siguranță. Muniția: o unitate de foc pe oameni, restul la trăsuri. Evacuarea bolnavilor la Cîmpulung și Bran⁶.

Din ordin:

Șeful de stat major Armata 1-a,
General adjutant, M. ANDRONESCU
Nr. 41 579 din 24 august 1944

Pentru șeful Secției 3-a
Maior, D. IONESCU

Putem aprecia astfel că unitățile de argeșeni, mai apropiate decât alte unități de zona vremelnice frontiere stabilite prin dictat, s-au aflat în dispozitivul ordonat din zilele de 25, respectiv 26 august 1944, contribuind la consolidarea pozițiilor deținute de cele două divizii ale Corpului de Munte.

Alte unități de pe raza județului ca: Școala militară, cea de ofițeri de artilerie din Pitești și cea de subofițeri de jandarmi din Găești au primit misiuni de luptă în sectorul Titu—București, urmînd să deblocheze comunicațiile în zona Chitila, unde fuseseră întrerupte de trupele germane⁶.

Rapoartele, ordinele de zi și alte documente provenind de la Armata I-a română și de la Corpul de Munte ne aduc informații prețioase, multe nefolosite pînă în prezent, în legătură cu participarea unităților de recruți ale diviziei a treia la lupta împotriva fascismului german și ungar. Astfel, un raport înaintat de Armata I-a Marelui Stat-Major, la data de 3 septembrie 1944, informează că la acea dată au fost încadrați în subordinea armatei și repartizați operativ Corpului de Munte 3.776 militari proveniți din *Divizia a treia recruți*, între care 58 ofițeri, 143 de subofițeri și 3 175 trupă⁷.

Ținîndu-se seama de efectivele reduse ale Diviziei, ca și de greutățile terenului, munți împăduriți și numeroase cursuri de ape, între care și Oltul, la data de 4 septembrie 1944 unitățile de recruți ale Diviziei a treia au fost regrupate în două detașamente independente: Detașamentul „Augustin” comandat de colonelul Caletanu (reg. 30 Dorobanți) și Detașamentul „Belin”, comandat de colonelul Ionescu St. (Vinători), fiecare compus din cîte trei batalioane de infanterie și un divizion de artilerie din regimentul 6/15 artilerie⁸. Cele două detașamente au primit ca prime

⁶ *Documente...*, p. 237.

⁷ Arh. M.A.N., dos. 65, f. 113—120.

⁸ După cum rezultă din documentele publicate și din amintirile unor foști voluntari, artileria Diviziei 3 recruți era destul de anemică față de necesități: numai 3 divizioane, adică jumătate din efectivele normale ale celor două regiamente. Acest lucru rezultă și din denumirea subunității de artilerie ca aparținînd Reg. 6/15 artilerie.

misiuni de luptă interzicerea încercărilor inamice de a pătrunde dincoace de vremelnica frontieră în direcția Malnaș-Băi. A doua zi însă aflăm tot dintr-un document al Corpului de Munte că infanteriștii Detașamentului „Belin“, contraatacați de inamic cu forțe mult superioare, inclusiv șase tancuri, deși au rezistat pe poziție, datorită pierderilor mari au fost retrași și înlocuiți cu unități din Regimentul 86 infanterie și de un batalion de infanterie moto⁹. Nici Detașamentul „Augustin“ nu a avut zile ușoare, el luptând din greu în apropierea localității Jimbor pe la liziera căreia a reușit să oprească atacul inamic care viza pichetul de grăniceri români din acest sector¹⁰.

La data de 7 septembrie, Detașamentul „Belin“, cel retras pentru refacere, primește ordin să înainteze pe direcția: Aita Mare, Aita Mijlocie—Valea Crișului¹¹, operațiune deosebit de dificilă, care a inclus mai multe atacuri cu grenada și baioneta. După o scurtă regrupare în zona Racoșul de Sus — Baraolt, unitățile diviziei de argeșeni reiau ofensiva pe latura de est a munților Baraolt, ajungând, în ziua de 11 septembrie 1944 pe aliniamentul: Bățanii Mari, Biborțeni, Racoșul de Sus¹².

În aceste zile, Corpul de Munte intră în subordinea Corpului 33 din Armata a 27-a Sovietică, iar Divizia a 3-a recruți este pusă, ca unitate de sine stătătoare, sub comanda provizorie a generalului Ion Dumitriu, ofițer care în anii primului război mondial luptase ca tânăr sublocotenent în regimentul 4 Dorobanți. Acest provizorat va fi însă de scurtă durată, el a încetat către jumătatea lunii septembrie cu Divizia de argeșeni; întărită cu un valoros lot de ofițeri din comandament și statul-major al Diviziei care se retrăsese de pe frontul din Moldova¹³, s-a angajat în aspre bătălii pe Valea Nirajului, cu direcția Tirgu-Mureș.

La aceeași dată, se ordonă deplasarea spre front și a unităților de infanterie retrase din Moldova. Nu dispunem încă de un document care să ne ateste data în care a avut loc unificarea celor două eșaloane ale Diviziei a 3-a, dar putem lua ca dată orientativă ziua de 13 septembrie, când un raport al Diviziei către M.St.-M. arată că unitățile Diviziei se află la nord de Avramești cu flancul drept și la 5 km nord Șoard. Tot la această dată avem și primul document semnat de generalul Ion Dumitriu în calitate de comandant al Diviziei a 3-a (o scrisoare adresată soției locot. Mircea Conciu, mort în urma exploziei unei mine plasate pe un pod între satele Secuieni și Bodogaia, din județul Tîrnava Mare). Prin reorganizarea diviziei, ea a devenit mai puternică atât ca efective, care au crescut la 5.889 de oameni, cât și ca dotare și pregătire de luptă, completările fiind făcute cu oameni bine instruiți și cu experiență militară. În aceste condiții și avînd în vedere deplasarea spre vest a Ar-

⁹ *Documente...*, vol. 3, p. 265.

¹⁰ *Idem*, p. 304.

¹¹ În aceste zile au sosit în zona de operații și unitățile de voluntari care nu au fost incluse în partea operativă, ci însărcinate cu diferite activități în spatele fronturilor ca: refacerea căilor de comunicații, a legăturilor telefonice, dezarmarea elementelor horthyste rămase prin păduri și asigurarea ordinii publice.

¹² *Documente...*, doc. nr. 251, 270.

¹³ Ordinul M.St.M., Secția operațiuni, cu nr. 1332 din 6 septembrie, ora 12, este concludent din acest unghi de vedere. El scrie clar: „Comandamentul și Statul major al Diviziei a 3-a de infanterie (fost operativă), se deplasează imediat la Brașov, pentru a prelua comanda Diviziei de recruți care se află în subordinea Corpului de Munte“ (Arh. M.St.M., fond 948, f. 44—46).

matei I-a care va conlucra cu unitățile hipo-mecanizate sovietice în sectorul de răsărit al Ungariei, Divizia a 3-a este trecută sub ordinele Armatei a IV-a, comandată de generalul Gheorghe Avramescu și orientată către centrul Transilvaniei, unde avea să participe începînd de la 18 septembrie 1944 la luptele de forțare a Mureșului în dreptul orașului Tîrgu-Mureș. În această zonă, luptele au fost deosebit de crîncene și s-au desfășurat pe o vreme ploioasă de toamnă, cînd ostașii înotau cu greu prin noroaie și bălți, uzi pînă la piele, dar s-au încheiat cu victoria românilor, care au intrat în orașul Tîrgu-Mureș la 28 septembrie, zi în care cădeau în fața asalturilor vijelioase ale infanteriei române și principalele poziții inamice de pe Dealul Sîngeorgiu (Oarba de Mureș).

În dimineața zilei de 19 septembrie, Divizia a 3-a infanterie ataca cu două regimente în linia 1-a (4 și 30 dorobanți) pe direcția înălțimilor de la nord de Niraj, avînd ca obiectiv ocuparea cotelor 420, 463 și 466, pe care a urcat încă din cursul aceleiași zile, dar nu le-a putut menține. Referitor la această acțiune, jurnalul de operațiuni al Diviziei a 3-a subliniază că motivul principal care a determinat pierderea pozițiilor ocupate anterior a fost „*replica dirză a inamicului, care, dotat cu tot felul de arme automate, artilerie, branduri și tunuri de asalt, ocupă poziții dominante la nord de Niraj*”¹⁴.

Hotărîrea inamicului de a apăra capul de pod de la Tîrgu-Mureș — continuă documentul citat — este exprimată și prin aceea că „la cea mai mică mișcare a unui singur infanterist, concentrează asupra lui toate armele automate și la nevoie chiar și artileria”. „Lupta — conchide documentul citat — se dă aici, pe viață și pe moarte”. Și totuși, în zilele următoare, dorobanții și vînătorii argeșeni au pătruns în cîteva sate din zonă: Nicoleşti și Crăciunești, apropiindu-se de localitățile: Ungheni și Leordeni, ambele pe direcția de atac a Diviziei. Dar cu cîte eforturi și mai ales cu cîte jertfe! În aceste lupte care s-au desfășurat fără încetare au căzut mulți militari, între care și sublocotenentul Smaranda și sergentul-major Aramă, sergentul Ivașcu și alții din Regimentul 30 dorobanți.

În 23 septembrie a intrat în foc și Regimentul I Vînători, rămas cîteva zile în linia a doua. Acest regiment va reuși să ocupe și să mențină ferm cota 463, pe care se urcaseră dorobanții lui 30 Muscel încă din ziua de 19 septembrie.

După o săptămîină de lupte extrem de grele, infanteriștii Diviziei a 3-a au cucerit localitățile Ungheni și Leordeni și au respins toate contraatacurile inamice susținute de tancuri. Pentru înclcăstările din ziua de 27 septembrie, ca și pierderile infanteriei noastre, este edificator raportul comandantului Reg. I. Vînători, colonelul Pambucol, care arată că în aceste lupte „a pierdut ultimul ofițer comandant de pluton”.

La 28 septembrie, Divizia a 3-a reia însă atacul, cu cele trei regimente în linia I-a: 4 Dorobanți pe dreapta, pe direcția Acățari, Corunca, Tîrgu-Mureș și celelalte două — 1 Vînători și 30 Dorobanți — pe flancul stîng, pe direcția Dealul Cocoș, Vălureni, Mureșeni, Tg.-Mureș. Acest atac a fost deosebit de impetuos și a condus la pătrunderea în oraș a

¹⁴ *Epopăea de pe Mureș*, p. 201.

batalionului 4 Dorobanți, comandat de căpitanul Nicolae Tomiuc¹⁵. A doua zi, pe 29 septembrie, cele două regimente care atacau pe flancul stîng au depășit Mureșul și au reușit să realizeze un cap de pod peste Mureș, la sud de satul Mureșeni.

Cu aceasta, pozițiile cucerite de diviziile 9, 11 și 21 infanterie pe Dealul Sîngeorgiu se lărgeau pe dreapta pînă la Tîrgu-Mureș (inclusiv), fapt care reprezenta în cadrul dispozitivului militar din centrul Transilvaniei o mare victorie. Această victorie a fost obținută însă cu prețul a grele jertfe, fapt constatat și de către Marele Stat-Major, care, apreciind că unitățile Diviziei a 3-a „*au mari lipsuri în efective*“, a dispus completarea acestora cu un batalion de infanterie de la Centrul de instrucție Bocșa Montană, iar de la Divizia I Munte, care nu se număra printre marile unități desemnate să lupte sub comanda sovietică, a primit 500 de cai cu harnașamentul necesar, precum și 100 de trăsuri¹⁶. Odată depășit obstacolul natural reprezentat de riul Mureș ale cărui maluri fuseseră amenajate de inamic pentru o rezistență îndelungată, unitățile de argeșeni, alături de alte unități, și mari unități ale Armatei a IV-a, au ajuns, pînă la 23 octombrie, în zona Marna Nouă—Ciumești—Berea, toate la sud de Carei, ultima localitate eliberată — după cum se știe — la 25 octombrie 1944¹⁷.

Acest drum al eliberării a fost greu și plin de jertfe și pentru ostașii argeșeni, Divizia a 3-a infanterie pierzînd în cele două luni de operațiuni aproape o treime din efective: 2 788 de militari morți, răniți și dispăruți. Despre eroismul lor vorbesc încă și astăzi locuitorii localităților eliberate și multele morminte ridicate de-a lungul drumului de luptă parcurs de militarii argeșeni, de la Zagon — Nord-Est de Brașov, pînă la Carei, dar mai vorbesc și numeroase documente militare, între care și Ordinul de zi nr. 4 al comandantului Diviziei a 3-a, din care cităm următorul pasaj, edificator: „*Sufletul meu se umple de mîndrie la gîndul că voi . . . , bravi și eroici ostași ai Diviziei a 3-a, ați dus faima neamului peste hotare, sfărîmînd cu pieptul vostru de voinici dîrzenia dușmanului cotropitor. Mureșul, Crișurile au curs mai repede la auzul pasului vostru eliberator. Cu elan, cu vitejia firească și milenară a argeșenilor și muscelenilor, ați dus, prin lupte crîncene, sub focul mitralierelor și al tunurilor dușmane, bucuria în sufletul fraților români din Ardealul nostru scump, răpit vremelnice . . . Glorie camarazilor voștri care au căzut cu fruntea sus pentru reîntregirea patriei române!*“

¹⁵ Pe acest ofițer destoinic și înflăcărat patriot l-am cunoscut personal în toamna anului 1972. Colonel pensionar, Nicolae Tomiuc își reamintește emoțiile luptelor din toamna lui 1944, cînd își condusesse batalionul la eliberarea orașului Tg. Mureș, la consolidarea capului de pod de la Tiszalök, pe care s-a menținut în pofida a numeroase contraatacuri însemnate, luptînd cu spatele la Tisza și uneori chiar cu picioarele în apă.

¹⁶ *Documente . . .*, vol. IV, p. 151 (Anexa la instrucțiunile nr. 67 000/1944).

¹⁷ În acele zile eroice, cînd întreaga națiune română se afla angajată în aspra luptă împotriva fascismului, alături de bărbații de cele mai diferite vîrste și profesii care s-au angajat voluntari, au participat și numeroase femei, între care remarcăm și activitatea celor 21 de voluntare angajate la spitalele de zonă interioară, nr. 1, 3 și 13, aparținînd celor două armate, I. condusă de generalul V. Atanasiu și a IV-a condusă de generalul Gh. Avramescu.

Luptele la care ne vom referi în continuare ilustrează cel mai bine, credem, încrîncenarea cu care s-au înfruntat cele două forțe în centrul Transilvaniei, îndeosebi în sectorul de front de la vest de Tîrgu-Mureș, pe dealul Sîngeorgiu. „*Aceste lupte — scria regretatul istoric militar, general-maior Ion Cupșa — au fost cele mai sîngeroase dintre cele desfășurate de unitățile Armatei a IV-a în Transilvania*“.

În consens cu generalul Cupșa, locotenent-colonelul în rezervă, Pavel Laurențiu scria, la rîndul său: „*Luptele pentru cucerirea înălțimilor de la Hădăreni — și pînă la Tîrgu-Mureș au fost cele mai grele și pline de sacrificii din toată Transilvania anului 1944. Numai la Oarba de Mureș pierderile române s-au ridicat la 10 800 de morți, răniți și dispăruți, adică mai mulți decît în întreg războiul de independență din 1877—1878*“.

Pierderile enorme de oameni de la Oarba de Mureș¹⁸ confirmă pe de-a întregul aprecierile celor doi istorici citați, dar nu le și justifică pe deplin. Dat fiind că mărimea jertfelor, ca și însemnătatea deosebită a luptelor din sectorul Oarba de Mureș — Iernut, unde comandamentul germano-ungar își propusese să oprească înaintarea trupelor române și sovietice la nord de vremelnica frontieră, prezintă o importanță mult mai mare decît simpla forțare a Mureșului și ocuparea pozițiilor înaintate de pe Dealul Sîngeorgiu, vom face o prezentare mai amănunțită a acestor lupte, începînd cu descrierea poziției inamice care, în acest sector, era deosebit de tare și terminînd cu analiza unor ordine ale comandamentelor militare sovietic și român. Poziția inamică amplasată pe Dealul Sîngeorgiu era o poziție ideală pentru apărare; dealul înalt de aproape 500 de metri, cu pantele sudice deosebit de repezi și cu flancurile lăsate pînă la apele Mureșului, era apărată de 5 divizii inamice, între care trei în linia întîia (două ungare și una germană), divizia a 8-a S.S. — dotate cu numeroase tancuri și tunuri de asalt, cu o puternică artilerie de sprijin, cu mari cantități de muniție. Dispozitivul inamic mai avea și avantajul că era protejat de bariera formată de riul Mureș, care se interpusesese între noi și inamic și de căile de comunicații din spate, care permiteau atît o aprovizionare fluentă cu cele necesare, cît și, mai ales, împropățarea rapidă a forțelor uzate de lupte cu altele odihnite. Atacarea frontală a acestui bastion, aproape inexpugnabil, a căzut în seama Armatei a IV-a române¹⁹, subordonată operativ generalului S. I. Trofimenko, comandant al Grupului de armate aliate din zonă. Ordinul de forțare a Mureșului în acest sector și alungarea unităților inamice spre nord, dincolo de rîurile Mureș și Arieș, dat de S. I. Trofimenko, urmărea, pe lîngă cucerirea unei poziții deosebit de puternice, care i-ar fi adus aprecierea elogiasă a comandantului frontului, și ușurarea misiunii celorlalte forțe române și sovietice care atacau pe dreapta, în direcția Reghin, Beclean, Bistrița și pe stînga către Cîmpia Turzii, Turda, Cluj, Oradea. Ordinul eșalonului superior primit în noaptea de 16 septembrie 1944

¹⁸ Datele privitoare la luptele din zona dealului Sîngeorgiu (Oarba de Mureș) sînt preluate din lucrarea *Epopeea de pe Mureș*, elaborată de un colectiv de autori și publicată de revista *Vatra* în 1985; vezi și Gh. Zaharia, *Insurecția poporului român din august 1944*, București, 1979.

¹⁹ Nicolae Alecu, *Oarba de Mureș*, în *Analele I.S.I.S.P.*, nr. 5/1964; vezi și culegerea de articole *Armata română în războiul antihitlerist*, București, 1965, p. 179—186.

diferența însă de planul operațional conceput de Comandamentul Armatei a IV-a române, care prevedea ca lovitura principală să fie dată pe flancul drept, pe direcția: Ilieni — Band — Pogăceaua, pentru a întoarce spre nord-est dispozitivul inamic. Dar această variantă, mai avantajoasă pentru trupele noastre, obișnuite cu mișcări de învăluire și atacuri surprinzătoare, tactică specifică armatelor cu efective umane și materiale limitate, a fost pentru un timp neluată în seamă.

În spiritul ordinului Grupului de armate „Trofimenko”, comandantul Armatei a IV-a române, generalul Gheorghe Avramescu, a hotărât ca lovitura principală să fie executată de forțele Corpului Motomecanizat, întărit cu Divizia 9 de infanterie și cu 4 divizioane de artilerie grea. Ulterior, au mai fost introduse în luptă și alte unități: Divizia 21 infanterie, pe dreapta, cu direcția Dealul Raput și Divizia a 8-a de cavalerie purtată care urma însă să acționeze „numai la ordin”, deci nu era subordonată Corpului Motomecanizat. Se realiza astfel o grupare tactică cuprinzând, inițial, 26 532 de oameni care aveau ca sprijin 252 guri de foc: artilerie grea și ușoară. Unii istorici militari apreciază că prin aceste măsuri „Se realiza pe direcția loviturii principale o grupare de forțe puternică, nu numai prin numărul mare de unități, ci și prin faptul că erau folosite diviziile cu cele mai mari efective, cu o bună înzestrare și cu oameni complet instruiți”²⁰.

Din păcate, însă, această forță într-adevăr puternică nu a fost introdusă în luptă în întregime, ci pe fracțiuni, trecându-se Mureșul pe batalioane, ceea, ce evident, nu era recomandabil, nerealizându-se astfel superioritatea tactică cerută. Așa se face că la data de 21 septembrie se aflau la picioarele pantei Dealului Sîngeorgiu numai șase batalioane de infanteriști, câte două din fiecare divizie. Au fost, evident, și greutăți obiective, ca: lipsa plajelor de îmbarcare, a mijloacelor de trecere și altele, între care cele mai importante sînt lipsa timpului necesar pregătirii operațiunilor, precum și intervențiile puternice ale artileriei și aviației inamice, care nu au primit o replică corespunzătoare din partea artileriei și a aviației noastre²¹. Pentru conturarea mai clară a frontului în acest sector de luptă mai precizăm că pe ambele flancuri acționau forțe puternice menite să influențeze inamicul de pe Dealul Sîngeorgiu. Astfel, pe flancul drept acționa Divizia a 3-a infanterie și Divizia 1 Munte, care atacau pe direcția orașului Tîrgu-Mureș, iar mai la dreapta, pe direcția Reghin, acționa Armata 27 sovietică. La fel stăteau lucrurile și pe flancul stîng, unde se aflau Divizia a 6-a română și Armata a 7-a de gardă (sovietică), care acționau în direcția Cîmpia Turzii, Turda — Cluj — Oradea. În privința situației generale a inamicului apreciez ca edificatoare imaginea conturată de colonelul Mindru Costache, atunci șef de stat major al Diviziei 21 infanterie. „De fapt — scrie ofițerul citat —

²⁰ Armata română în războiul antihitlerist. Studiu tactic operativ, București, 1973, p. 61.

²¹ Amintindu-și despre acțiunile grupului de aviație din care făcea parte ca tehnician, locotenentul în rezervă Mircea Ciobanu menționa că în zilele luptelor de pe Mureș subunitățile grupului, atît cele de vînătoare cît și cele de bombardament, au fost foarte active, avînd mai multe ieșiri la inamic. Dar grupul nostru nu era subordonat comandamentului român din zonă și primea ordinele direct de la eșaloanele superioare sovietice.

*acesta se prezenta ca un sac înfundat spre Miercurea Ciucului și dezlegat la gură, spre Poarta Someșului. Dar, în loc să se acționeze pe direcția Turda—Dej, unde se realizase un cap de pod de către armata a 7-a sovietică, pentru se strînge sacul la gură și [a] strivi inamicul dinăuntru, s-au preferat acțiuni în forță, extrem de costisitoare, în vieți omești, pentru a goli sacul, împingîndu-l de la fund*²².

Luptele din sectorul Oarba de Mureș, începute la 20 septembrie 1944, au crescut în intensitate pînă la 29 septembrie, cînd au fost ocupate principalele puncte de rezistență organizate pe înălțimile cu cotele: 495 și 463, pe stînga și 479, 463, Dealul Raput, pe dreapta, după care au mai continuat cu o intensitate mai mică, pînă la 5 octombrie, cînd trupele inamice, amenințate și dinspre nord-vest, de forțele Frontului 4 Ucrainean, care cobora puternic dinspre nord, au început să se retragă.

În aceste condiții, generalul Trofimenko a ordonat modificarea dispozitivului Armatei a IV-a române, după cum urmează:

- a) „Scoaterea Diviziei a 9-a din dispozitivul ofensiv și deplasarea ei spre zona Poiana Oprișani, pentru refacere“ (Divizia 11-a fusese înlocuită anterior);
- b) „Continuarea atacurilor pe flancuri, la vest, pe direcția Păucișoara, Oarba Iclâzel, Morești, toate inclusiv”²³.

Se ajungea astfel, după mai bine de două săptămîni de lupte în care fusese ră macinate peste zece mii de vieți de militari români, la concepția tactică inițială a Comandamentului Armatei a IV-a române, care prevedea, așa cum am arătat deja, blocarea inamicului prin atacuri frontale și dizlocarea lui prin infiltrații pe flancuri, amenințîndu-l cu încercuirea și, deci, obligat să se retragă. Asemenea tactică corespunde cel mai bine forțelor și experienței de luptă a unităților românești. Dar acest plan a fost înlocuit cu unul deosebit de ambițios pentru puterile Armatei a IV-a și greu de realizat chiar de forțe mult superioare numerice și ca înzestrare tehnică.

Concepția tactică și conducerea nemijlocită a luptelor de pe Dealul Sîngeorgiu au fost criticate în decursul anilor de numeroși istorici militari, precum și de unii participanți la aceste lupte. Primul a făcut-o generalul Constantin Ionașcu, comandantul Diviziei 9 infanterie, prin Ordinul de zi nr. 11 din 2 octombrie 1944, din care cităm în continuare: „Ostași eroi ai Diviziei 9-a infanterie!, Zilele grele și însîngerate au venit *prea repede* și tributul vostru de sînge prea mare în timpul scurt care s-a scurs de la 20 septembrie. Atacurile date la 22 septembrie 1944 și apoi la 26 septembrie, ca și toate atacurile și contraatacurile date în celelalte zile vor trece în legendă... *Atacurile voastre din 26 septembrie asupra cotei 495, va rămîne ca exemplu. Cu piepturile voastre brave ați vrut să spargeți zidul de foc, dar prea mulți au căzut rostind: Cota 495, 463 sînt cotele blestamate. Este creasta însîngerată.*“

„Am fost lîngă voi — precizează generalul Ionașcu — și am văzut cum ați trecut sub foc ucigător Mureșul, cum v-ați agățat de coasta dea-

²² Costache Mîndru, *Zi și noapte*, București, 1978, p. 48—49; vezi și Gh. Țuțui, *Anotimpurile bărbăției*, București, 1985, p. 104—107.

²³ Ordinul nr. 16, din 5 octombrie 1944, Arhiva M.A.N., fond 4, dosar 303, fila 52—53.

lului printr-o drăcească pinză de foc, cum ați căzut fără murmur în îndeplinirea ordinelor și a datoriei și cum șiruri întregi ați revenit în fața mea, trecînd spre spitale cu trupurile sfîrtecate“. Aici întrerupem citarea ordinului de zi, pentru a face unele precizări în completare: Pierderile grele suferite de forțele române angajate în luptele de la Oarba de Mureș rezultă și mai clar din amintirile unor participanți, cuprinse în „Epopeea de pe Mureș“, din care cităm următoarele: Sublocotenentul în rezervă Gheorghe Amzu, fost comandant al plajelor de la Iernut și Cipău Vale, relatează că, pe timpul serviciului său început la 24 septembrie, în 12 zile au fost trecuți dincolo de Mureș, peste 10 000 de ostași și 1 000 de ofițeri și a evacuat peste 2 500 de răniți de la Sud de Mureș. Din raportul cu nr. 307 512 înaintat de șeful de Stat major al Armatei a IV-a, colonelul Dragomir către Comandamentul sovietic la 30 septembrie 1944, rezultă că numai în cursul săptămîinii anterioare datei raportului, unitățile românești au pierdut 6 753 de morți și răniți și 970 de dispăruți.²⁴

Sergentul-major în rezervă Nicolae Marin, încadrat în regimentul 40 infanterie din Divizia 9-a, relatează următoarele: „În cursul nopții de 20/21 septembrie, au trecut Mureșul numai două companii ale batalionului nostru, celelalte două nu au mai putut trece din cauza focului puternic dezlănțuit de artileria și armele automate hitleriste și horthyste. Aviația era și ea foarte activă, bombardînd fiecare metru de pămînt: Părea că infernul se așezase pe dealul Singeorgiu... Printre schije, jeturi de apă și sute de cadavre de ostași români, am reușit să punem piciorul pe malul drept al Mureșului... Am înaintat citeva sute de metri pînă spre vîrfurile Dealului Comenzii. De acolo de sus — continuă tînărul subofițer — priveam frumoasa Vale a Mureșului, care, în acele zile, devenise o vale a Plîngerii. Am văzut cum curgea, șerpuiind, apa înroșită, cum pluteau pe ea corpurile ostașilor“.

În aceeași orientare se înscriu și alte relatări, ca cele ale colonelului Andone Marinescu, care critică atitudinea eșaloanelor superioare, ce trimiteau seară de seară ordine de atac, trebuind executate a doua zi, fără ca executanții să aibă timpul necesar pentru recunoașterea terenului și organizarea acțiunilor.

Un alt ofițer român, colonelul Mîndru Costache, la care ne-am mai referit, se apropie în observațiile sale și mai mult de unele neajunsuri care au condus la marile pierderi avute de români în această bătălie. El critică tactica „de a ataca cu efective reduse un inamic puternic și bine organizat în apărare“. La rîndul său, colonelul Nicolae Alecu, comandantul Regimentului 3 Dorobanți din Divizia 11-a, fără a face reproșuri cuiva, relatează că acest regiment a trecut Mureșul în seara zilei de 18 septembrie, folosind „două bărci“, „pregătite anterior de către o subunitate de cercetare“ și porțițe improvizate, din butoaie și scinduri adunate din localitatea Cipău²⁵.

Nu intenționăm să adunăm în această relatare toate neajunsurile și deficiențele pregătirii și executării acestei operațiuni, prima de mari proporții după subordonarea unităților noastre operative Comandamente-

²⁴ *Epopeea de pe Mureș*, p. 114—116.

²⁵ *Idem*, p. 73 și urm.

lor Sovietice, dar unele întrebări trebuie, totuși, puse, chiar dacă la nivelul de azi al istoriografiei noastre nu li se poate da un răspuns pe măsură. Eroii mai pot aștepta. Ei ne obligă, însă, să dezvelim tot adevărul. Noi vom remarca, în continuare, că marea și crîncena bătălie de la Oarba de Mureș a fost urmărită cu multă atenție de cadrele de conducere ale celorlalte unități militare, inclusiv de către Marele Stat-Major al Armatei Române, care, la rîndul său, a cerut guvernului sprijin în organizarea mai bună a întregii rețele de îngrijire a răniților, începînd cu evacuarea celor rămași pe cîmpul de luptă și pînă la spitalele de zonă interioară. Primul care a atras atenția asupra marilor pierderi și a condițiilor grele în care se desfășurau luptele din centrul Transilvaniei a fost generalul Ilie Crețulescu, atunci în Comandamentul trupelor de Munte și, ulterior, începînd de la 4 noiembrie 1944, subsecretar de Stat la Ministerul de Război, care, într-o convorbire cu un corespondent de presă, despre luptele din zonă, a încheiat cu următoarele cuvinte: „Spuneți la București, spuneți tuturor, că în Transilvania se dau lupte grele și că e nevoie de tot sufletul romdnesc pentru a învinge”²⁶.

Deslușim în cuvintele acestui experimentat militar și o anumită îngrijorare pentru cei ce luptau pentru eliberarea țării, îngrijorare care nu mai apare însă în raportul prezentat Consiliului de Miniștri, o zi mai tîrziu, de către Mihai Racoviță, ministrul de Război în primul guvern Sănătescu, care arată că: „Atît situația frontului cît și spiritul Armatei sînt excelente și îndreptățesc speranța unei grabnice reîntregiri a granițelor naționale”²⁷.

Nu intenționăm a pune la îndoială cele afirmate de ministrul Mihail Racoviță, dar declarația șefului său de stat-major, generalul Gheorghe Mihail, făcută cu ocazia luării în primire a funcției, cînd afirmase că „singele ostașilor români trebuie cruțat”, pare a fi contrazisă de realitățile de la Oarba de Mureș, unde pierderile se ridicau în medie la 1 000 de militari pe zi, cît și de pierderile deosebit de mari avute în primele două săptămîni de lupte. Se poate, de asemenea, vorbi și despre o anumită lipsă de organizare a asistenței sanitare a răniților. Astfel, dr. N. Marinescu relatea, în ședința Consiliului de Miniștri din 26 septembrie, următoarele:

„Pierderile armatei sînt atît de mari astăzi, încît nu putem face față necesităților de cazare a răniților. Toate spitalele care ne-au mai rămas sînt pline de răniți. La Brașov 800 de răniți au fost așezați necorespunzător”²⁸.

După căderea dispozitivului inamic de la Oarba de Mureș, luptele nu au mai avut însă aceeași intensitate și pierderile noastre au fost relativ mai puțin numeroase, deși succesele obținute au fost remarcabile.

Astfel, la 11 octombrie 1944 a fost eliberat principalul oraș al părții de nord a Transilvaniei, orașul Cluj, eveniment primit cu o uriașă satisfacție de întregul nostru popor.

²⁶ *Universul* din 21 septembrie 1944.

²⁷ *Idem*, 28 septembrie 1944.

²⁸ Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 26 septembrie 1944, în Arhiva Consiliului de Miniștri.

Această stare de spirit rezultă și din Înaltul ordin de zi pe armată, dat de regele Mihai, la 11 octombrie 1944, din care cităm în continuare:

„Ostași!

După patru ani de război și de cumplite suferințe, capitala Transilvaniei a fost eliberată.

Stindardele biruitoare ale armatelor aliate, române și sovietice, filfiie pe zidurile Clujului.

Prin vitejia ostașilor armatei sovietice, aliata noastră și prin vitejia voastră, prin toate jertfele care ne-au asigurat biruința, România vede începutul dreptății care o aștepta.

Aduc recunoștința țării aliaților noștri și regimentelor care au câștigat laurii izbîndei în lupte pentru dezrobirea Transilvaniei de Nord. Alături de Armatele sovietice, porniți mai departe asaltul împotriva cotropitorilor de veacuri și despresurați de ei întregul pămînt românesc al Ardealului²⁹.

Mihai R.“

GHEORGHE ȚUȚUI

LA PARTICIPATION DES SOLDATS DE ARGEȘ AUX LUTTES POUR
REPOUSSER LES TROUPES HITLÉRIENNES ET HORTHYSTES DU NORD-EST
DE LA TRANSYLVANIE

(Résumé)

Après avoir présenté les circonstances générales des luttes menées des troupes roumaines et soviétiques après la tournure de 23. Août 1944, l'auteur insiste sur les événements militaires débrouillés dans le secteur Oarba de Mureș, aussi en tant que participant à cette phase de la guerre.

²⁹ *Universul*, nr. 284, 15 octombrie 1944.